

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Francisci Toleti S. R. E. Cardinalis Summa Casuum
Conscientiæ, Sive De Instructione Sacerdotum Lib. VII**

Toledo, Francisco de

Coloniæ Agrippinæ

24. Quantum, quomodo, quando sit restituendum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40916

ex se facere, vt dominus verus suum habeat integrè, sed non, si benè accepit, nisi eum domini proprii expensis; cum verò nullo modo potest mitti, non ipsi facienda est restitutio, sed expectandum; & si nulla est spes, reputatur debum incertum.

De quo secunda regula sit: Cùm non extat verus dominus, nec is, à quo sublata est res, tunc hæredibus facienda est restitutio. Aduerte autem esse hæredes in duplici differentia: quædam sunt necessarii, qui non possunt exhæredari, nisi ex causa legitima, vt filij, patres; quidam non necessarii, quibus non obuenit hæreditas, nisi ex legato, vel deficientibus necessarijs, vt fratres & alij cognati. Omnibus his est restitutio faciendæ, quæ his, non ratione iniuriæ, sed ratione rei acceptæ, aut male acceptionis, debetur, suo tamen ordine: non enim res obuenit non necessarijs, existentibus necessarijs. At restitutio, quæ ratione iniuriæ fit, vt, ratione alicuius homicidij, non est nisi necessarijs faciendæ, secundum Soto lib. 4. quæst. 3. ad 3.

Deficientibus autem domino, & hæredibus, tunc sit restitutio, faciendæ est restitutio pauperibus. Per pauperes autem intelligimus etiam opera pia, quæ in hospitalia, in monasteria & alia pia conferuntur loca: nec opus est vt ista distribuatur per Episcopos, sed potest ipse qui habet, distribuere; immò si pauper sit, potest partem sibi retinere, vel totum, si toto indiget. Aduertendum tamen, quòd non debet talis distributio fieri, si veri domini cognoscuntur, aut nisi præmittatur de eorum diligentia, qua non præmissa, non vere satisfacit: immò si post dominus compareret, oporteret iterum reddere, licet si diligentia esset præmissa. Similiter non possunt fieri compensationes de incertis dominis, nisi prius diligens inquisitio, vnde sibi notarij & procuratores caueant, qui videntur compensationibus, nulla facta inquisitione erga proprios dominos, faciunt vendentes vltra iustum pretium.

Quantum, quomodo, quando sit restituendum.

CAPVT XXIV.

Quantum autem sit restituendum, ex his, quæ diximus in explicatione eius, quid esset restituendum, magna parte notum est, solum tamen duo superiunt.

Alterum, de iniuria, quæ pecunia satisficit. In hac autem, quantum restituendum sit, oportet viri prudentis iudiciū quæ-
rere, consideratis personis, & iniuria; non autem est standum
iudicio eius, qui iniuria affectus est.

Alterum autem est, de damno illato his rebus, quæ nondū
ad perfectum valorem venerunt, vt de destruentē seminata,
vel occidente animal in ætate tenera, vel destruentē ea quæ
ventura sperantur ad maiorem valorem. His pretium est, quā-
rum res in perfectione valitura erat, deductis expensis, quas
dominus facturus erat, & computatis periculis quæ intersunt
vix ad rei perfectionem, Nam minū valet res cum periculo
quam certā; & minus cum minori periculo. At quia domini
nolent vendere talia pericula, ob id restitutio est facienda, ali-
quantō plus quam periculum valet, cum damnum ex mali-
tia & non casu factum est, vt dicit Soto q. 6. ar. 5. lib. 4. quando
verō casu aliquo sufficit reddere computando totum valorem
periculi, & expensarum.

Quomodo autem sit restituendum, aduerte, quod oportet
aliquem per se, vel per alium restituere, dum tamen sit certus
probabiliter, cum per alium restituit hunc reddere domino,
quod reddendum accepit. Est autem notandum esse discrimē
inter commodatum & mutuum: qui enim dat alicui rem com-
modatam, vt domino reddat, si talis, cui dedit, erat persona se-
cura, & cui potuit benè fidere, si postea accidat, vt ille non red-
dat, vel si cum commodato aufugit, non tenetur ad ampliū,
quæ ei dedit, reddendum. Idemq; est de deposito & pignore &
alijs, in quibus obligatio restituendi accedit ex parte rei acce-
ptæ; quia si res perit, & non ex negligentia vel malitia habētis,
transfertur obligatio restitutionis. At in mutuo, non sic, nec in
alio contractu, in quo obligatio restitutionis nascitur ex ra-
tione acceptationis: quocunq; enim modo pereat, perit in dam-
num accipientis.

Aduerte etiam rursus, qui tenetur restituere aliquid domi-
ni in integrum & solidum, non satisficit reddendo per par-
tem, modo vnā, modo aliam, si potest simul dare; quod si no-
ne se simul tota summa pecuniarum priuet, mortaliter pec-
cat, nisi excusetur illis causis, quibus excusatur aliquis, aut, vt
non restituat, aut, vt non statim restituat, quæ quidem paulō
superius dicentur.

Oportet nunc examinare quando est restituendum. Et qui-
bus responsio est, si restitutio est facienda, ratione rei malè

acceptæ, vbi mala fides adest, aut ratione malæ actionis, statim est facienda, cum commodè fieri potest; si autem est ratione iustæ actionis, debet statuto tempore fieri, si commodè fieri potest. Est igitur restitutio generaliter facienda, cum dominus est iniustus, & commodè fieri potest: vbi notandum est: Qui cum possit & debeat, non vult restituere, mortaliter peccat, & quod magis differt, grauius peccat, & quodies occurrat, & quod magis differt, grauius peccat, & quodies occurrat, commoda se offert restituendi, & non statim vult restituere, aut non curat aduertere, mortaliter rursus peccat. Vnde multum falluntur, qui debita, cum possint, nolunt soluere, differentes vsq; ad mortis testamentum, & qui sic discedunt, secundum communem sententiam, in peccato discedunt. Peccant etiam qui bona habent dubia, & de quibus certi non sunt, an propria sint & differunt id elucidare vsq; ad testamentum, in quibus etiam vt dubia relinquunt; cum teneantur statim, cum commodè possunt id declarare, & si forte debeat, restituere.

Sed dices, quando dicitur aliquis posse commodè restituere?

Dico primò, cum aliquis non potest statim reddere absque periculo propriæ vitæ, non tenetur statim reddere, sed potest differre.

Dico secundò, cum non potest etiam absq; periculo infamiae statim reddere, potest differre, nec tenetur statim reddere, & in his duobus omnes conueniunt.

Dico tertio, cum non potest statim reddere absq; detrimento notabili propriæ rei, quando creditor nullum tale detrimentum incurrit, non tenetur statim restituere. In hoc non omnes conueniunt. Explicanda sunt prius, in quibus consentiunt omnes. In primis Caietanus 2. 2. quæst. 62. artic. 8. inquit, non dicitur notabile detrimentum, quia debitor se priuat tota illa pecunia, quam debet, quamuis magna sit, aut quia perdit lucrum magnum, quod posset aliena pecunia comparare, sed dicitur detrimentum, quod in re sua propria vltra debitum patitur; quod cum magnum est, pura, quia cogitur multò minoris res proprias vendere quam valeant, aut quia redigitur in paupertatem, aut status mutationem, dicitur notabile detrimentum. Conueniunt ergo Doctores, cum detrimentum debitoris aliquod est, sed non magnum, tenetur soluere creditori, cum tempus est solutionis. Rursus cum creditor etiam in re sua notabile, & ferè æquale detrimen-

rum

rum incurrit, tenetur adhuc statim restituere. At cum paruum vel nullum creditor incurrit detrimentum, debitor autem notabile incurrit, an teneatur statim reddere, vel differre possit, in hoc Doctores variant. Caietan. verb. restituit. & Soto lib. 4. de iusti. quæst. 7. artic. 4. cum distinctione procedunt: dicunt enim, cum res malè accepta est, puta, furto, vel alio iniusto titulo sublata, tunc tenetur etiam cum notabili detrimento reddere; cum verò non est malè accepta, non tenetur, nisi sua culpa in tales se redegerit debitor angustias; puta, quia prodigus, & bonorum profusus fuerit. At Sanctus Antoninus 2. par. tit. 2. capit. 8. & Nauarr. capit. 17. num. 38. tenent neutrum illorum obligari cum notabili detrimento rem in hoc casu statim reddere. Et aduerte, quòd non loquimur de non restituendo in perpetuum; hoc enim postea dicitur, sed de non statim restituendo. Mihi profectò hoc videtur probabilius, puta, vt cum maiori detrimento teneatur restituere statim, qui ratione rei malè acceptæ obligatur; tamen non credo obligari cum notabili detrimento, cum postea restitutio facienda speratur: non enim auferitur, sed differtur.

Duplex dubium hic occurrit: Alterum est, an quis cum vitæ periculo teneatur reddere, quod alterius est, domino existente in eodem periculo. In hoc est diuersitas opinionum, Scot. dist. 15. 4. sentent. quæst. 2. & Nauarr. c. 17. nu. 60. dicunt teneri debitorem ad mortem subeundam, cum creditor simile periculum incurrit. Vnde, si duo essent in extrema necessitate, nec esset nisi vnus panis, quem alter ante necessitatem mutuo acceperat ab altero, tenetur reddere domino, & mori: Soto lib. 4. quæst. 7. art. 1. tenet contrarium, & Caietan. & Tabien. verb. restituitio, §. 4. dicunt non teneri, quamuis furto sustulerit, dummodo sit ante necessitatem. Nam in necessitate illa rapere, mortale esset obligans ad restitutionem; secus si ante accepit, quocumque modo acceperit, quoniam necessitas extrema quicquid est in sua potestate, facit suum. Et ego ita credo, illum non teneri, quamuis si vellet, dare, & reddere possit. Intellige autè illum non teneri, nisi alter esset publica persona, ex cuius salute tota dependeret salus reipublicæ: tunc enim tenetur dare, sicut tenetur obire, & mortem oppetere pro reipublica. In quo etiam casu peccaret, qui cum habere, alteri daret. In nullo autem casu licet ab altero in extrema necessitate rapere vi, vel furto. Nec mihi placet,

quod Soto dicit, putā quod posset aliquis dare pariter, illis, & uxori in necessitate positus, non tamen fratribus, & conquire creditorē, etiam in eadem necessitate eadem possum, sed potius cum Tabien. credo, oppositum: sibi enim solo provide licet, aliā melior est conditio creditoris.

De infamia autem non est eadem ratio, quia infamia non facit dominium rei. Vnde debitor cum periculo infamiae tenetur reddere, quando talis infamiae periculum est creditore, dummodò tamen non sit notabiliter maior fama, quam perdit debitor, tunc non tenetur. At tenetur, licet esset maior, si non multò, Nec est similis ratio de vitæ periculo: nam in vitæ periculo potest quis alienum capere, non tamen in periculo famæ.

Alterum dubium est, si is qui in extrema necessitate possum recipit ab aliquo aliqua, vel quia aufert, vel quia alter ei ministrat, qui non est in eadem possum necessitate, is, in quam possum neatur reddere, si postea ad pinguiorem venerit fortunam. Scot. & Soto locis allegatis dicunt, si possum in necessitate extrema erat debitor alicuius ante talem necessitatem tenetur ea reddere: si tamen post euaserit & ad pinguiem fortunam venerit, quæ in illa necessitate habuit, non tenetur reddere. Limitat Soto, nisi talis in necessitate existens in alio loco habet tunc, unde soluere possit, ita vt non sit omninò indigens, sed in tali loco solum. Adrian. in mat. de restitution. & Nauar. c. 17. num. 89. tenent contrarium, illum omninò teneri, & ego ita credo. Et ratio quæ me mouet est ista, quia qui dat alteri in necessitate extrema possum, nō dat ex obligatione iustitiæ, sed charitatis, quia solum obligatur remedium illi præstare, ad quod sufficit charitas vt mutuet vel commodet, vel alio modo provideat. Ille igitur tenetur restituere si post habuerit unde possit, nisi qui dedit, simpliciter dederit, vt elemosynam, qua dominium transfert; sed ex sola datione in necessitate vitæ, non transfert sic dominium, vt ab ipsa restitutione libet, nisi sit res parua, quam verisimile est dantem donasse omninò, aut elemosynam fecisse illi, vt fieri solet pauperibus.